

ЕМИЛ ПЕТРОВ

ПОЕЗИЯТА В НАСТЪПЛЕНИЕ

Поезията е водещото начало в художествената култура на народа ни. И това несъмнено е един от основните белези на нашия национален характер. Поетическият темперамент на българския народ се е изиявявал във всички сфери на живота. С най-голяма и сгъстена сила обаче той се е проявил в областта на поетическото литературно творчество. В планинската верига на нашата литература най-много и най-високи върхове принадлежат на поезията. И ако преди няколко години завоеванията на художествената ни проза надхвърлиха завоеванията на поезията, то напоследък ние отново сме свидетели на безспорния подем на поетическото творчество. Нова вълна от творчески успехи издигна гребена си в нашата поезия — цяла редица поети от различни поколения създадоха книги, които намериха силен и спонтанен отзвук в сърцата на най-широк кръг читатели. Тия книги чертаят линията на едно твърде интересно и характерно за днешната ни поезия явление, в което ние сме длъжни да се вгледаме, да си обясним вътрешния му смисъл, да осъзнаем поуките, скрити в него.

Творческите успехи на поезията ни, за които става дума, се родиха не поради прилагането на ревизионистическите рецепти за „освежаване“ на художественото творчество, не поради отказа или отклонението на поетите от основополагащите принципи на съвременната ни литература. Тия успехи по своята идейно-художествена същност означават укрепване и по-нататъшно развитие на социалистическия реализъм в поезията ни, разгръщане на неговите възможности, и от друга страна — преодоляване, именно върху тая здрава основа, на някои догматически предразсъдъци и схематически наслоения във възгледите и творческата практика.

С други думи казано, поезията ни през последните години прави сериозни и резултатни усилия да участва по свой специфичен път и по свой незаменим начин още по-активно в комунистическото възпитание и превъзпитание на народа, като овладява разностранно и многообразно правдата на живота, правдата на реалните преживявания, на живия, богат и сложен душевен опит на нашите съвременници. С това тя става по-нужна на читателите, по-заслужаваща тяхното доверие и тяхната признателност, по-търсена и уважавана от тях.

Ако светът на капитализма разрушава човешката личност, предизвиква „отчуждаване“ на човешкото у човека, то светът на социализма, премахвайки частната собственост, създава обективните предпоставки за преодоляването на това „отчуждаване“. В атмосферата на новите обще-

ствени отношения се раждат нови хора, които, както писа някога Маркс, мислейки за човека на бъдещето, се нуждаят от разгъване и изявяване на човешкия живот в цялата му пълнота.

Днес пред нашите очи в съзнанието на хората се извършва гигантски очистителен и съзидателен процес. Извършва се сложно, противоречиво и не така бързо, както протичат измененията в обществено-икономическия ни живот. Твърде често той се открива в бурни, остро драматични форми, но понякога е на пръв поглед незабележим, трудно уловим, опосредстван. И когато говорим за него, ние трябва да имаме предвид както драматичната му сила, така и цялата широчина, сложност, деликатност и дълбочина на неговия фронт. Тоя процес има различни страни, има и много имена — наричаме го комунистическо възпитание, раждане на нова, социалистическа душевност, но също така и очовечаване на човека, възвръщане на човешкото у човека, очистване на неговата същност от многовековното изкълчващо влияние на уродливия свят на чистната собственост.

Изграждането на социализма в душите на хората — ето генералната тема и основното призвание на нашата съвременна поезия. Тук най-добре изпъкват нейните идейни позиции, нейната емоционална атмосфера, нейният хоризонт.

И ако се вгледаме в най-новите успехи на поетите ни, ще видим, че те означават преди всичко по-тясно сближаване на поезията с живота, с действителността, с живата диалектика в духовното израстване на днешните хора. В тая посока миналата година чрез излизането на такива поетически творби като „Лирика“ от Веселин Ханчев и „В меката есен“ от Валери Петров отбеляза ново значително придвижване напред.

„Няма нищо ново под слънцето“ — проповядва реакционната буржоазна поезия и философия. Можем да построим най-удивителните и умни машини, техническият прогрес може да излезе извън чертата и на най-фантастическите предвиждания, но човекът ще си остане винаги един и същ в своята неизменна природа, винаги равен на себе си, понесен от кръговрата на едни и същи стихии и духовни същности.

Да разлистим страниците на цикъла „Жив съм“ от стихосбирката на Веселин Ханчев. Ние попадаме в отдавна позната обстановка.

Място на лирическото действие — болничната стая.

Главен герой — застаналият на границата между живота и смъртта човек.

Трите стени
в моята стая
бяха бели и тихи.
Четвъртата
стенеше нощем:
— Вода!
Тя вика
три нощи подред.
На четвъртата нощ
стана бяла и тиха
като другите.
Бяла,
студена
и няма.
Страшна стена.

Това е интонацията на строгата и безпощадна яснота, която разрушава илюзиите и те изправя пред студената и непоклатима очевидност на фактите. Тук веднага би се почувствувал фалшът на всякакъв душевен маскарад, на всякакви красиви драперии, на всякакво кокетирание с органически непритежавани добродетели. И затова стихотворението е така откровено и категорично в своя лаконизъм. Ето и поетическата притча „Лов на делфини“ — една от най-дълбоките работи в стихосбирката. Зад нейната иносказателност се крие дълбоката болка, с която човек води борбата за запазването на своя макар и осакатен живот.

Сред тая обстановка на сурова и съдбоносна проза, която изключва дори и възможността за поетическите жестове на героичната смърт, се извършва една безмилостна проверка на ценностите — на всичко, с което си живял и в което си вярвал. На възните на изпитанието много неща разкриват своята илюзорна същност, наносното и измамното не издържат високия градус на проверката и отпадат. Изпепеляват се лъжите, в които си вярвал доверчиво, слънцата от станиол, които си вземал за истински слънца, приятелствата, уязвими в бедата, създадените от самия теб големи робства пред малки хора и малки цели. Всичко това поетът осъжда на смърт, за да живее.

И така, обстановката, в която протича действието на цикъла, е твърде позната, тя може да се види навсякъде, във всички страни — и днес, и в миналото: шест голи стени, един креват и надвисналата сянка на смъртта. . . Позната е и лирическата ситуация, върху която са изградени стиховете.

Но нека се вгледаме в очите на болния, нека се вслушаме в задъхания говор на неговото сърце. Това е туптежът на едно обикновено човешко сърце — с болките и огорченията, с дребните и големи радости, със страха от смъртта. . . Но колко непобедима е в него нуждата от и з я в я в а н е н а ч о в е ш к и я ж и в о т в н е г о в а т а п ъ л н о т а, колко несъкрушима е връзката на това обикновено човешко сърце с живота, колко могъщи са творческите му сили, жаждата му да твори, да изменя действителността и да я прави все по-хубава и по-хубава.

Освободеното творческо начало, което живее в душата на болния, и което не отстъпва дори и пред смъртта, е новото в духовния облик на нашия съвременник. Това непознато в миналото душевно измерение прави обикновения човек нов и в тоя смисъл необикновен.

Както в живота има съдбоносни мигове, които решават недвусмислено истинската стойност на хората и нещата, така и в поезията съществуват мотиви, които подлагат на строго изпитание и безпощадна проверка творческите принципи и програми. Такова двойко, гражданско-нравствено и поетическо изпитание е заключено в цикъла „Жив съм“. Свидетелство за жизнената и творческа победа на автора, тоя цикъл е едно капитално постижение на съвременната ни поезия. Тук Ханчев е най-близо до душата на нашия съвременник, тук той е погледнал в нея с най-голяма творческа смелост, зоркост и откровеност.

И колко пълно с вътрешен смисъл е обстоятелството; че в тая на пръв поглед оголена от нови жизнени елементи, трудна и неулесняваща автора обстановка, Ханчев е видял и възпял победата на човека, победата на главното в него, на неговите нови душевни устои и ресурси, на новите идейни и нравствени ценности, които нашият живот е изградил в него. Тъкмо тук, при тая безпощадна проверка, се вижда колко стабилен и колко нов по своята природа е лирическият герой на поета.

Въпреки всичко, неговата душа не е овладяна от клинически песимизъм, върху неговите зеници не е изписан зоологическият ужас пред смъртта. Дори когато от устата му се изтръгват стоновете и крясъците на конвулсивната болка, очите му са пълни със светлината на благородната, просветлена жажда за живот и творчество. Скъсването на връзката с живота — това всъщност е смъртта за този герой, смърт преди всичко духовна и след това физическа. И ние разбираме и през цялото време чувствуваме, че само нашата съвременна, социалистическа действителност е в състояние да формира такава пълнота и дълбочина на връзката с живота, такава всепоглъщаща и светла любов към активното, творческото, съзидателното начало.

За да останеш, за да си потребен,
за да те има и след теб дори,
ти всяка вещ и образ покрай тебе
открий отново и пресътвори.
Пресътвори ги ти като лозата,
затворила пространството в зърна,
като дървото в плод, като пчелата,
създала мед от пръст и светлина,
като жената стенеща, в която
по-трасен образ дири любовта,
като земята, връщаща богато
и облаци, и птици, и листа.

В тия стихове звучи основният тон на сбирката — преклонението пред живота, пред неговата животворна сила. И това преклонение е не красива поза, а съкровен извод, утаената мъдрост на една човешка съдба. Мъдрост, превърнала се в органическа черта на едно съвременно, социалистическо разбиране и усещане на живота.

Основният емоционален тон в поезията на В. Ханчев носи нещо артистично-благородно, нещо от радостното и спокойно самочувствие на освободения човек-труженик, който със светлия си разум и с умелите си ръце твори красотата и благородството на света. В ренесансово-мъдрото самочувствие на своя лирически герой Ханчев е успял да възплъти върху основата на комунистическия мироглед вечното творческо начало на живота, неговата обновяваща сила и устременост напред.

Това е главният мост, който свързва неразрушимо поезията на Ханчев с нашата съвременност. Не във всички стихотворения на поета тя присъствува непременно със своите външни белези. В една поезия на емоционално-правствените търсения, каквато преди всичко е поезията на Ханчев, това твърде често е неизбежно и художествено целесъобразно. Но само късогледата посредственост би могла поради този факт да обвини автора, че е откъснат от своето време. Всъщност, живият пулс на нашето време, неговите пориви, търсения и трепети са уловени и пресъздадени от поета с проникновено чувство за съвременност, проявило се както в съдържанието, така и във формата на стиховете му.

Ханчев не плъзга своя поглед по външната кора на нещата, а се стреми да ги види „отвътре“, да постигне техния душевен интериор. И затова внушенията му са така силни, завладяващи, убеждаващи със своята правда. Такъв е той не само в драматическата лирика на цикъла „Жив съм“, но и в поетическите си есета („Посвещение“, „Земя и небе“, „Не, не трябва“), в които неговите размисли, полетите на поетическата му мисъл открояват духовния климат на нашето време; такава е неговата жизнена

и поетическа платформа в нежните му пейзажни стихове („Разсъмване“, „Дървото с птиците“, „Лятна привечер“), в деликатната тъкан на интимната му поезия („Пръстен“, „Уличен телефон“, „Любов“), в творбите със задгранични мотиви („Парижкият дъжд, възпят от една шарманка“, „Белият Биб“, „Лози в Монмартр“, „Тишина в Освиенцим“).

Най-добрите стихотворения на поета правят впечатление със своята вътрешна патетичност. В тях обикновено няма високи ноти, но те отекват силно в сърцата ни, будят високия строй на нашите мисли и чувства с някаква величава възхвала на човека, на неговия творчески гений и душевно благородство. Позована на високата култура на мислите и чувствата, тая вътрешна патетичност звучи както в гражданската, така и в интимната лирика на автора. Такива стихотворения например като „Балада за човека“ и „Добрият ученик“ оставят незаглъхващо ехо в нашето съзнание. Дори в стихотворенията на вътрешна, съсредоточена размишл и самооценка тая черта от поетическата физиономия на Ханчев е повече от очевидна.

За твойто тихо идване, което
все още в мен отеква като гръм,
за даденото и назад невзето,
за прошката, че с теб съм и не съм,
за думите, понякога спестени,
за ласките, които не спести,
за силата, която вля у мене,
когато беше най-безсилна ти,
затуй, че бе на мое име кръстен,
и твой лош, и твой хубав час,
на твой малък пръст наместо пръстен
горещите си устни слагам аз.

Това стихотворение — „Пръстен“ — е твърде показателно и за тънко майсторство на автора в областта на стиха. То е написано прецизно, сякаш е изляно в единен поетически блок, изградено е изцяло на съдържателни, взаимно осветяващи се антитези. В областта на стиха Ханчев си служи с многоцветна палитра — наред със стихотворенията, издържани в „строго“ реалистичен стил, срещат се работи с по-свободна, „разкована“ поетическа форма, с богатство от вътрешни асоциации и неочаквано съединяване на различни поетически планове. Стихотворенията „Добрият ученик“, „Лов на делфини“, „Парижкият дъжд, възпят от една шарманка“ и др. са успешни, уверено направени стъпки в един нов стил, който, без да има претенцията да бъде единствен еталон на съвременност в областта на поетическата форма, несъмнено носи в това отношение обогатяващи, нови елементи, черти и възможности за днешната ни поезия.

В стихосбирката се срещат и работи, написани под възможностите на автора. Богатството на асоциациите и детайлите, към които се стреми Веселин Ханчев, когато не е свързано с един цялостен поетически замисъл, лишава стихотворението от художествен организъм, превръща го в механически сбор, в „торба със сравнения“, които могат произволно да се увеличават или намаляват. Такова вътрешно аморфно е стихотворението „Свобода“. Понякога Ханчев, разчитайки на поетическата си обиграност, подценява безусловната необходимост от дълбоко вживяване в темата и тогава пише повърхностни, макар и квалифицирано поднесени стихотворения от рода на „Балада за рибарския възел“, „Ленин“ и др.

Доскоро у нас излизаха твърде често и продължават да излизат книги, в които отделните грамове поетически радий са затрупани от тонове словесна руда, книги с разводнена и вътрешно нестройна поетическа мисъл. В сравнение с тях, дори в сравнение с най-добрите стихосбирки през последните години, новата книга на Веселин Ханчев прави впечатление с необичайно големия си брой първокласни стихотворения, антологични за съвременната ни поезия. Зряло и щедро се е проявило творческото дарование на Ханчев в новите му стихове и това несъмнено е определило високия коефициент на поезията в тях. Тия стихове извайват величието и могъщата сила на нашия живот. На него, непобедимия, поетът е посветил най-съкровеният трепет на своето сърце.

Един поет в своето време. . . Този основен образ изплувва пред нас, когато четем поемата „В меката есен“ от Валери Петров. Той завладява неусетно нашето съзнание, въвлеча ни в тока на своите мисли и чувства, става наш събеседник в размислите ни за живота. И това, което споделя с нас, е толкова интересно и насъщно важно, толкова ни е близко и познато и в същото време е така новооткрито, свежо уловено от зорката наблюдателност и от тънката чувствителност на автора, че ние сме готови да му простим известна словоохотливост, проявила се на места в поемата, и да го слушаме още и още. . .

Един поет ни разказва за себе си и за времето, в което живее. . . Тая парафраза на известните стихове на Маяковски най-добре ни въвежда в поетическата, образна структура на поемата.

Нашата съвременност е многолика и многостранна. Много и различни са и пътищата за нейното художествено претворяване. Поемата „В меката есен“ цели да нарисува лирическият портрет на един наш съвременник чрез разкриване на неговия сложен и богат душевен живот, чрез постигане на интелектуалния му облик. Сложното вътрешно съдържание в образа на тоя герой се определя главно от богатството и активността на неговите връзки с живота, от душевната му отзивчивост към големите задачи и проблеми на времето, от неговата включеност в основните събития на обществения живот. Лирическият герой на поемата е една животрепцяща, интензивна частица от своето време. В неговите душевни вибрации, в равностетката на живота, която той прави, в падовете и възвемванията на мислите и чувствата му е отразен ликът на нашата съвременност с нейната сложност и противоречивост, но и с нейния неудържим бяг напред.

При това в лирическият характер на своя герой Валери Петров е свързал неделимо обществените, гражданските и интимните движения на човешката душа.

Поетът е в своето време, но и времето е в него, в гънките на неговата душевност. И затова, може да се каже, че разказвайки за времето си, поетът ни говори за себе си и говорейки за себе си, той ни разказва за своето време.

Не е възможно тук да се покаже цялото богатство от отделните конкретни поетически мотиви, заложили в поемата. Тия мотиви звучат симфонично, преплитат се, едни от тях отстъпват място на други, следвайки логиката на свободните, асоциативни връзки и преходи.

Авторът започва своето произведение с пейзажа на меката есен, със завърналото се в къщата си след лятната почивка семейство, с полъха на тиха печал, навеяна от мисълта за отиващата си младост.

И ние не усеждаме как той вече е „сменил вълните“, заговорил ни е за пепелта на Хирошима и за яносиния простор на нашето небе, за ония, които загинаха в борбата, които „не поискаха да остарееят“, за смисъла и трайността на поезията, за да се върне малко по-късно отново към житейски-битовата сценка на дърворезача и прислужницата и да възнеся любовта с мълчаливия говор на стъпките в заснежената гора, с вълнуващите образи на съпругата и дъщерята и пак да започне да възкресява скъпи мигове от миналото, от борбата, с непоклатимата дружба, с вървата в победата и т. н. и т. н.

Така в тая причудлива, привидно хаотична арабеска от постически мотиви и различни поетически планове, в отделните късове на тая пъстра мозайка изпъква образът на лирическият герой на поемата, съкровено свързан с комунистическата правда на живота ни, активно утвърждаващ неговото революционно, движещо начало, с неподправена влюбеност възпяващ величието на борбата, красотата и силата на обновената ни социалистическа родина. Едновременно с това тоя герой носи в душата си непримиримост към всичко, което накърнява чистотата на нашите идеали, което замърсява въздуха на героичното ни време. И тук гражданската смелост на автора, будната му съвест, честното му и откровено отношение към трудните въпроси на нашето движение напред са неделими от неговата комунистическа идейност, от здравите му партийни позиции.

Тъй викам и си спомням, в студ и глад
как чувстваше се всеки свръхбогат
със теб, която искам да възнеся,
със теб, комунистическа идея!

Сега за пръв път назовах те аз.

И иска ми се таз беседа наша
да бъде проста като тази чаша
със витишка вода до моя лист,
и всеки стих да бъде лек и чист.
Откак се помня, с теб се ние знаем
и сигурно бих бил неузнаваем,
ако не бях от тебе закален.

Какво ли би останало от мен?

Навярно само слабото и злото.

Но ти си вътре в мене. Тук. Каквото

и да направя, вътре в мен си ти,

и всичките ми мисли и мечти,

които аз си мисля и мечтая,

и между всички тях най-вече тая:

да те съгледам здрава как растеш,

очистена от пълпещата гмеж

на чуждото нам, всичко туй какво е,

ако не е сиянието твое,

което от най-ранни младини

младежките ми пориви плени. . . .

Големият вътрешен обем на поемата е побрал широкия общественно-политически и интимно-личен свят на героя, това неделимо свързване на „личното“ и „общественото“, това високо съзнание на лична отговорност за хубавото и лошото, което става в живота на народа. Във всичко това ние не може да не почувствуваме новите черти и добродетели, които нашето време, социалистическата ни действителност поражда в душевността на хората.

И уж съм още в стаята си сам,
а в мен е сякаш този дъх на чам,
в мен от мача връща се народът,

протяга се към мен топлопроводът,
във мене пионерския трамвай
сега със бели мълнии играй
и в мен червеният сигнал се пали!
А горе светват новите квартали
и сякаш в телевизор озарен
животът им разтворен е пред мен
и моят е пред техния разтворен,
и първи път се чувствам отговорен
за всичко туй, което става в тях,
за тази караница, она смях,
за тази радост и оназ обида. . .

През цялото време, докато четем поемата, не се накрънява чувството ни, че сме влезли в контакт с един жив човек, близък и свой, от плът и кръв, такъв, каквито сме и ние. В неговата сърдечна отзивчивост, в неговата топлина и шеговитост, в самоироничността му, в по детски-свежата му наблюдателност, в това непринудено редуване на сериозното и несериозното в неговите думи, както и в патетичната му запаленост и всеотдайност, с които говори за годините на антифашистката борба и за днешния живот на родината ни, в неговата болка и тъга, в протеста му срещу лошото и недостойното, в светлото му жизнено самочувствие на свързаност с другите хора — във всички тия черти ние виждаме живия и обаятелен образ на един наш другар по живот, другар по мисли и чувства. И затова срещата ни с него, станала в страниците на поемата, ще остави незабравими следи в паметта на сърцата ни.

„Има нещо ново под слънцето“ — такъв е девизът и на стихосбирката на Ханчев, и на поемата на В. Петров. Тъкмо в жизненото разкриване и в художественото утвърждаване на това ново съдържание в характера на лирическите герои се крие изворът на основния поетически патос на тия творби.

Тоя патос е чужд не само на декадентското бягство от живота, на скептицизма и неверието в неговото настъпателно развитие и изменение. И двете книги полемизират едновременно и с лековатото, повърхностно виждане на живота, с еснафски самодоволното и равнодушно в основата си отношение към неговите живи, парливи проблеми. Те са написани с творческо уважение към реалната поезия на живота, който ние със собствените си ръце изменяме и правим по-достоеен и по-красив, поезия, ненуждаеща се от никакви картонени заместители, от никакво изкуствено разхубавяване и поетическо профаниране. И стихосбирката, и поемата нямат нищо общо с карикатурно-праволинейното, схематично отразяване на сложния и труден процес на духовното израстване на нашите съвременници, на раждането на тяхната нова душевност. И затова те спечелват доверието на читателите, убеждават ги с верността си към правдата на живота, към правдата на реалните преживявания на реалните хора.

Стихосбирката „Днепър под моя прозорец тече“ от Иван Давидков носи свежестта и топлотата на неподправеното и искрено чувство. Нейните страници са изпълнени не с кухи декларации и външни излияния, а със спонтанно и неудържимо избликнало чувство, с обичта към близката до сърцето ни Украйна, към братския украински народ с героичното му и славно минало, с размаха и силата на социалистическото му настояще.

Днепър под моя прозорец течеше,
пълен със шлепове и със звезди.
Там, дето твоята уличка беше,
листи засипаха мойте следи.
Тръгнах. На хълма градът се изправи,
за да погледа как влака лети.
Степите казваха: „Ще ни забрави. . .“
„Ще ни забрави. . .“ — си мислеше ти.

Всички страни и народи имат своята прелест и своеобразие. Но има страни и народи, които завинаги влизат в сърцето ти, които за цял живот оставят траен печат върху духовните ти интереси и влечения. Такава страна за Иван Давидков е Украйна. В нея той е живял като свой, проникнал се е от неповторимата ѝ атмосфера, обикнал е хората ѝ и затова, когато сега пише за тях, стиховете му съдържат миналите през душата му мотиви, вътрешното сродяване на автора с предмета на изобразението. Украйна за Иван Давидков е престанала да бъде туристически обект и се е обърнала в обект на сърцето му, в обект на поетическото му вдъхновение. На тая основа в стихосбирката е кристализирала и една поетическа образност, в която има незамърсена чистота на виждането, изразителна точност на рисунъка, мека, светла и нежна лирическа тоналност, особено характерна за автора.

Есен е пак и във въздуха влажен
светка вихрушката с облак листа.
Витоша питай — и тя ще ти каже:
толкова нощи сънувам степта,
толкова нощи във вятърът лази
и по стъклото пошушва врабче,
а ми се струва — разплискал талази,
Днепър под моя прозорец тече. . .

При разработката на някои от своите стихотворения Давидков допуска еднотипни художествени решения, които обедняват поетическия му регистър и водят до еднообразие и монотонност. За щастие обаче в книгата му преобладават живо и сърдечно написаните стихове.

В „Спасена светлина“ на Александър Муратов отново са възкресени страници от безсмъртната антифашистка борба на народа ни. Възкресени са с поетически такт, с верен усет за действителността, в която жестокостта, суровото и кърваво изпитание се преплитат с величието и неумиращата героична поезия на ония незабравими дни.

Майската вечер приспала немирния вятър —
своето рошаво братче — след дълги молби.
Проснала мека постеля тревата,
легнали трите самотни върби.

Баладичният тон на тия стихове е характерен за Александър Муратов. В неговите най-добри работи красивото и грозното, подвигът на народа и свирепостта на неговите потисници са отразени с остро контрастни, „черно-бели“ тонове върху една поетически обобщена и очистена от ненужни елементи плоскост.

Само върбите самотни не спали,
нещо съгледали с тихи, присвити сърца —
русата селска учителка в роклята бяла,
ала не водела палави селски деца.

Влязла в моравата росна с патрула
и на ботушите тропота в злака замрял:
всичко рекичката сребърна чула,
всичко до свършека мостът видял.

Някои от стихотворенията на Ал. Муратов, прецизно написани в отделните си моменти, страдат от неразвита поетическа концепция („Връв от цървул“), а в други епическото и лирическото начало не са споени по такъв начин, че взаимно да се подхранват и обогатяват („Нелегалният“).

И занаят, струва ми се, Муратов би трябвало да обръща по-голямо внимание на силата и пълноводието на своя изходен поетически замисъл, да търси по-голяма свежест, оригиналност и непосредственост на поетическата си идея и тогава неговата възискателност към културата на стиха несъмнено ще доведе до по-значителни успехи.

Плъзгането по повърхността на живота неизбежно отваря вратата на обезличаването, на поетическата стандартизация, на заличаване своеобразните черти на поезията. А органическото претворяване на жизнената правда, дълбокото вживяване на поетите в нея е основата, върху която най-добре, неизкълчено и ярко се проявява тяхната творческа индивидуалност.

Тая безспорна истина има и обратна страна. Не е възможно един поет да ни внуши правдата на живота, елиминирайки своя личен душевен опит, потискайки своята творческа личност, отстранявайки поетическата, съдържателна субективност от стиховете си. Ние си спомняме колко много безтрепетни стихотворения се пишеха доскоро у нас. В тях авторите се опитваха напразно да ни развълнуват, говорейки от името на някакъв обезличен, средноаритметически „съвременник“. В тия безжизнени стихове всъщност имаше всичко друго, но не и жизнена правда, не и поезия, не и творчески овладяна съвременност. Нямаше ги непознатите познати (по израза на Белински), образите на живите и неповторими лирически герои, в които да се възплътяват свежите и оригинални творчески открития на важните, съществени черти в живота.

Ето защо щедрото изявяване на неповторимата личност на поета, на неговите лични преживявания и впечатления от живота, на творчески-субективните му предпочитания и особености е едно от важните условия за постигане на жизнената правда в поезията.

Ние познавахме своеобразния поетически глас на В. Ханчев от предишните му стихосбирки. Но не е трудно да се почувствува, че тъкмо в новата му книга, в която той е завоювал най-голямата си жизненост и проникновеност, чертите на неговата творческа индивидуалност са изпъкнали особено релефно и плътно. В редиците на нашите съвременни поети и специално сред поетите от своето поколение В. Ханчев се отделя с вътрешната хармоничност на поезията си, с художественото равновесие на мисълта и чувството в нея, което в никакъв случай не означава равнодушие и безстрастност. Поезията на Ханчев познава топлотата и спокойствието на емоционалните вировете, тя не е чужда и на тревожния и настръхнал вихър на преживяванията, но винаги, независимо от поетическата гама, мисълта и чувството в нея се намират в неделимо, хармонично и артистично-уравновесено единство. Колко цялостно и нашироко се е извила тая особеност за поетическото творчество на Ханчев в общата светла и благородна атмосфера на най-новата му стихосбирка!

И „В меката есен“ развива и обогатява с нови черти поетическото творчество на Валери Петров. Нека си спомним характерните за него стихотворения „Левски“ и „Великият ден“ или „Рядък казус“ и „Гроб на хълма“. Тия стихотворения очертаваха двата потока в досегашното творчество на поета — потока на интимно-предметното и потока на художествено-публицистичното разкриване на живота. Разбира се, в някои от най-добрите творби на В. Петров тия две начала на неговата поезика се сливаха в едно художествено цяло. Но очевидно е, че техният синтез никъде не е така плътен и последователно осъществен, както в поемата „В меката есен“. Тук и з п о в е д т а и п р о п о в е д т а върват ръка за ръка, тук те не се изключват взаимно, а се раждат една от друга и преминават една в друга. В тоя с и н т е з н а а г и т а т о р а и с ъ р п е в е д а, в това съчетаване на пропагандиращата, проповядваща сила на поезията с нейната изповедна стихия е едно от най-ценните постижения на поемата.

И още нещо. Съществуваше инертната, едностранчива представа за В. Петров като за поет на микровеличините, като за автор, който възприема света през микроскопа на своето поетическо виждане. Но ето поемата и в това отношение е категорична — поетът с еднаква сила навлиза както в „микросмоса“ на отделното човешко съществуване, така и в „макрокосмоса“ на общочовешките проблеми и задачи на нашата епоха; той еднакво умело си служи както с „микроскопа“, с поетическата съсредоточеност и детайлираност, така и с „телескопа“, с едрите мащаби и крупните линии.

В новата стихосбирка на Иван Давидков акварелната нежност не се изменя от поетическата невзрачност, както това ставаше в някои от досегашните му работи. Тя се е избистрила, придобила е вътрешна художествена сила. И с това отново е потвърдена истината, че и нежните поетически образи могат да крият значително вътрешно съдържание.

А в най-добрите стихове на „Спасена светлина“ развълнуваността на Ал. Муратов е пропъдила сухотата от художествения му рисунък, придала е на стиха му емоционалната енергия и контрастната изразителност на поетическата графика.

★

Имаше още твърде много незрялост, неизбистреност в поетическия стил на Пеню Пенев, едно кипене, което тепърва щеше да дава своите най-добри резултати. И гаранция за това бе преди всичко автентичността на преживяното, тоя лъх на жизнена и емоционална достоверност в най-добрите стихотворения на младия поет, когото смъртта така без време откъсна от живота и поезията.

Високите ноти в стиховете на Пеню Пенев не бяха винаги жизнено и поетически уплътнени, но неговото гражданско и поетическо право да говори на висок, ехтящ глас, с широки, патетични жестове от името на своето поколение, от името на своята класа, от името на на-рода и епохата бе извоювано с редица творби, уловили талантливо много верни ноти от великата симфония на свободния труд през дните, „когато се наливаха основите“ на днешния ни живот. Може да се каже, че в тия творби, които П. Пенев ни остави, нашата поезия е завоювала най-предните си позиции в отразяване на строителния патос на времето ни. Никой друг наш поет не се е сродявал така органически с всеки-

дневната проза и всекидневната романтика и поезия на големите ни строежи, които преобразяват лика на родината ни и лика на хората. Плугът на времето разоравя дълбоки бразди в пластове на живота. И от тях намира много свежа, жизнена, млада и първична сила. Ето тая черноземна, неукротима, откърмена в недрата на народа ни сила, която победоносно е излязла сред просторите на живота и се е впрегнала буйно и самоотвержено в неговото изграждане, е взела пълногласно думата в стиховете на П. Пенев. Амплитудата в преживяванията на лирическият герой тук се движи от миговете на триумфа и всепоглъщащия патос до миговете на горчивата болка, на разяждащата нужда и страдания, за да се устреми отново към светлите, мъжествено посетични състояния. На тоя първичен, поривист, с разкрепостени творчески сили герой, който така дръзко и властно е завоювал историческото си право да твори живота, очевидно не му достига жизнена мъдрост, опитност, трезвост и реалистичност в отношението към действителността. Оттук и неговата душевна наранимост. Това, което не му достига, той трябва да изкупува с цената на кръвта от своето сърце.

От залеза до изгрева — в небето на надеждата узрял
под свечерената самотност на простора
пренесъл своя земен дял
през живожарицата на позора;
през горестта на сто страдания,
през люта бол и разстояния
на времето завоите опасни извървял —
при тебе се завръщам пак! . . . Не съм ли закъснял?

Така започва поемата „Дни на проверка“ — едно рядко по своята откровеност и драматическа сила произведение. В него авторът е вложил своя напрегнат и неспокоен живот, драматическите трусове на душата си, целебната и просветлена поука от своята съдба. В поемата отново виждаме познатата ни вече амплитуда на преживяванията, но тук тя е постигната с много по-голямо проникновение. Пронизващата болка на драмата и светлите мажорни тонове на намерения изход от нея са разкрити поетически внушително, с изразителна образност, в която са изпъкнали чертите на един избистрен, може да кажем, пенъопеневски стил, преодолял незрелостта си и съчетал в себе си жизнената първичност с широтата и мащабността на погледа.

Недостатък на поемата, според мен, е бледото разкриване на прехода във вътрешното развитие на лирическият герой от душевната безпътница и съмнението към патосното утвърждаване на живота. Тук поетът е недостатъчно психологически, а това значи и поетически аргументиран. Но затова пък при рисуването на двете крайни състояния във вътрешното идейно-емоционално движение на поемата авторът се е издигнал до най-доброто в съвременната ни поезия.

От поемата „Дни на проверка“ личи какъв оригинален, растящ и нужен за времето ни поет загубихме със смъртта на Пеню Пенев.

★

Когато се спомене името на Радой Ралин, когато си представим неговата дяволито-изострена физиономия с бодливата брадичка, смехът и веселото настроение се раждат незабавно. И, разбира се, това се дължи не толкова на външността на поета, колкото на нашите впечатления от неговите епиграми, на ярките следи, които те са оставили в съзнанието ни.

Няма да е пресилено, ако се каже, че със своята особена поетическа дарба, със сатирическата си непосредственост Радой Ралин е един орган, един тънък и остър инструмент на хумора и сатирата. В тоя „остроумен“ жанр Ралин участва преди всичко именно с непосредствеността на своето отношение като хуморист и сатирик към живота. У него смехът блика непрекъснато, спонтанно, без изкуствена нагласа, като една естествена изява на личността му, като естествена реакция на впечатления от живота. В характера на неговия смях има нещо момчешки чисто-сърдечно и наивно, в хубавия смисъл на думата. И една острота на зрението, която не се задоволява с баналните и изтъркани наблюдения, а търси неуморно, с една немирна живост нови, свежи впечатления и обекти в действителността.

Неговите епиграми са искрящи, звънки, пъргави. И поетични. Поетичността им се състои в това, че те не се изчерпват в оперативните си, тясно-утилитарни задачи на текущия момент, а в повечето случаи постигат едно по-богато и многозначно съдържание, домогват се до създаване на човешки характери, на сатирични силуети, в които липсата на подробно и разгънато изписване е компенсирана с изразително изрязаните контури на образа.

Р. Ралин е овладял майсторството на епиграмата, на тоя миниатюрен жанр. Тук е царството на кондензираните, микрескопични изразни средства. Тук всичко трябва да бъде максимално пресовано, изразително и експлозивно, да бие точно в целта. И най-малката неточна или просто излишна дума може да развали мелодията, да убие комичния ефект. Затова пък „пробивната сила“ на сполучливата епиграма е много голяма.

Тъкмо поради особения характер на това остро литературно оръжие е нужно с него да си служим внимателно, точно и с повишено чувство за отговорност. Необходимо е адресът, прицелът на епиграмата да бъде точно определен, в съгласие с жизнената правда, с комунистическата идейност на литературата ни. Всяко невнимание или подценяване на това основно изискване може да доведе до лоши, нежелателни резултати, до объркване на хубавото и лошото в живота, до неверни идейни и художествени обобщения, до изваждане на очите, вместо до изписване на вехтите. В някои епиграми на Р. Ралин, като „Отечество любезно“, „Похвално слово“ и „Износно“, тая слабост на неверния прицел, на прекалено и затова невярно обобщения и разширен адрес на епиграмата е налице.

Ако Р. Ралин отстрани напълно тая слабост на някои от епиграмите си, не може да има съмнение, че неговото сатирично дарование ще се прояви още по-резултатно в тоя така нужен и така популярен сред читателите жанр на литературата ни.

★

В нашата млада поезия преди години бе взела застрашителни размери епидемията на оранжерийните, плитко-албумни стихотворения, с вътрешна нищета на мислите и чувствата, откъснати от съвременния живот с неговия революционно-новаторски дух.

И тогава такива млади поети като Дамян Дамянов, Любомир Левчев, Владимир Башев, Петър Караангов и др. не се поддадоха на това нездравео увлечение и следваха, въпреки всичките си слабости, традициите и пътя на социалистическо-реалистическата ни поезия.

Днес цялостната атмосфера в творчеството на младите ни поети е твърде изменена — в една или друга степен тук се чувствава здравето дихание на нашето време, пулсът на днешния ни живот. И затова, когато сега говорим за излезлите през 1960 г. стихосбирки на споменатите по-горе автори, ние имаме предвид, че говорим за книги, характерни за днешното състояние на младата ни поезия.

В кратките автобиографични бележки, които придружаваха първата стихосбирка на Дамян Дамянов — „Ако нямаше огън“, бе отбелязано: „Стихове пиша с едничката мисъл да съборя стената между себе си и хората. Аз не мога да ида при тях, нека песните ми идат и им кажат, че ги обичам“.

Всъщност тук животът имаше последен думата и той опровергава поета. Стиховете на Д. Дамянов не само отидоха сред хората (двете издания на първата му книга бяха буквално разграбени още в първите дни след излизането им), но те заведоха и автора сред кипежа на живота. Заведоха го не само фигуративно, но и физически, в прекия смисъл на думата. Колкото и неочаквано, необичайно да бе това, прикованият поет, воден от стиховете си, напусна своята стая, своя прозорец и отиде при хората. И днес вие можете да го срещнете да „бърза“ по улиците, можете да го видите на работа във в. „Народна младеж“, където той е литературен консултант, или дори по някои от нашите строителни обекти. В жадната му задъханост, във всеотдайността, която се чете в погледа на поета, вие ще почувствувате да гори огънят, изпълващ и неговите поетически творби.

Втората стихосбирка на Д. Дамянов — „Очакване“ сочи несъмненото разширяване на зрителното му поле, на кръга от поетическите му възвращения. Нека прочетем стихотворенията „Автохроника“, „Мой Комсомол“, „Балада за безсмъртните“, „Къде са младите лица“, „Родина“, „Козета“, „Пролетни вечери“, „Самота“, „Писмо до Лида“, „Училищният скелет“, „На тръгване“, „Вечерна песен“, „Надникнах в синеокия ти смях“, „Далечен разговор“, „Лунна соната“. В тях ние ще почувствуваме присъствието на нашия мил познат от „Ако нямаше огън“, с неговата откровеност и топлота, с голямата му болка, с духовната му устойчивост. Но тук има и нещо друго — непосредственият допир на поета с действителността явно се е разширил, появили са се нови мотиви и нови образи. Страданието му е все така остро, но и душевните му сили са се умножили, по-здрави са станали неговите опори в живота, контактът му с хората, с другарите.

Д. Дамянов не се стреми да разширява механически тематическия обег на стиховете си. Той не се нахвърля главоломно, с повърхностно нетърпение на новите мотиви, а в повечето случаи пише за онова, което е станало елемент от душевния му опит.

Всъщност той би могъл да бъде упрекнат за известно самоповтаряне, за изпадане под хипнозата на някои мотиви, какъвто е например мотивът за несподелената любов. На любовта и в новата си стихосбирка поетът е посветил няколко хубави стихотворения, но наред с тях налице са и стихове, които носят белезите на самоповтарянето, на поетическото боксуване.

Творческото дарование на Д. Дамянов, неговата душевна биография, характерът на темите, които разработва, насочват развитието на тоя наш поет към постигането на един вгълбен лиризм, с по-голяма психологическа проникновеност и съсредоточеност на мислите и чувствата.

Наистина тук са нужни душевна зрялост и дълбочина, които не винаги достигат на младия автор. Но неговата втора стихосбирка като цяло и специално стихотворенията „Балада за безсмъртните“, „Училищният скелет“, „Вечерна песен“ и др. са плод на безспорно творческо израстване и указание за бъдещите му успехи.

★

С имената на Любомир Левчев и Владимир Башев са свързани много от надеждите за бъдещето на младата ни поезия. И това не е случайно. Тия талантливи млади поети проявяват творческо неспокойство, непрекъснато търсене, един подчертан, бих казал, енергичен стремеж да уловят духа на своята съвременност както в съдържанието, така и във формата на стиховете си. Очевидно това са автори, които сега избистрят своя поетически контакт с живота, оформят своя облик, набират творчески сили. И затова, струват ми се несъстоятелни както статиите, които пускат в действие в тяхна чест гръмки и многозадължаващи определения от рода на „певец на Комсомола“ (за да станеш такъв певец е нужно не само да пишеш, макар и талантливо, за Комсомола, но и да влезеш със стиховете си трайно в душата на нашата младеж), така и статиите, които настървено и хищнически се нахвърлят върху реалните и мними недостатъци на тия поети, явно подценявайки завоюваните от тях положителни резултати в една извънредно трудна област на съвременната ни поезия. И съвсем недостойни, вредни и недопустими са подмятанията за тяхната гражданска и творческа нечистоплътност.

Любомир Левчев е поет с младежка поривност, с дързък романтичен заряд в стиховете си. Тая черта той прояви още в първата си книга „Звездите са мои“ и в това отношение е останал верен на себе си. Стихосбирката „Завинаги“ свързва по-конкретно и по-непосредствено романтическия полет на автора с чертите на нашата действителност. Кремиковско начало“, „Предистория“, „Очакване“, „Недейте обвинява нашто слънце“, „Малък отговор“, „Мойто желязно легло“, „Признание“, „Песен за безсънието“, „Комунист“ — това са най-добрите стихотворения в книгата на Левчев. Когато той възпява ония хора, които в кипежа на нашето строителство губят от бронзовите си лица чертите на бащите си и заприличват на своите синове; когато в среднощ в тясната хотелска стая с многото кревати, в които лежат заспали уморени хора, с отворени очи, той разливта своя комсомолски бележник с младежките си стихове, със записаните акционни задачи, с цифрите и римите, със стопанските отчети и нежността; когато със страстна разпаленост и убеденост спори с ресторантските философи на еснафщината; или когато в подхвърленото детенце възпява повития в новини и бюлетини Човек — тая най-тържествена новина — пред нас изплува образът на един своеобразен лирически герой, в който са въплътени чистите пориви, вярата в живота и човека, романтическата окриленост и дръзновението на нашата младеж, тръгнала в поход, за да изменя света, да го построи по-чист, по-светъл и по-човешки.

Най-много стихове съм осъзнавал
през нощното дежурене,
когато
сърцето ми
самичко е оставало
във стаята със знамената.

Духовното равняване по високите революционни идеали на времето ни тук е прераснало в атмосфера на вдъхновение и творчество, която възвисява и укрепва.

Не знам дали аз пазя знамената,
или те мене!

Тук и романтиката на Л. Левчев, повишеният му интерес към героичното и възвишеното в живота звучи убедително и силно, запазвайки чертите на своя особен, младежки характер.

Ние никога не сме били разделени
и не бихме се разделили,
защото вашите братски могили
бяха нашите люлки рождени
и там, дето вашите пътища бяха спряли
почва другият път,
който наричат наш
и за който вие бяхте ни завещали
само пушка и патрондаш.

Така започва „Стихотворение за живите“ от Владимир Башев, представително с хубавите си страни за неговата сбирка „Преодоляване на гравитацията“.

Башев е вътрешно по-спокоен, не така младежки поривен, както Левчев. И тука романтиката е на преден план, но тя е сравнително по-укротена, по-улегнала. Даже, струва ми се, че авторът съкращава съществено своя душевен опит, като държи на всяка цена да се покаже колкото се може по-солиден и „тежък“ в отношението си към живота. В някои стихотворения това му се удава. Посочих вече „Стихотворение за живите“. Пред спомена за падналите в борбата предшественици лирическият герой е вътрешно мобилизиран, изпънат, готов да следва примера им, верен на тяхната памет. Тук няма място за излишни думи и излишни жестове. Изискванията на дълга и на собствената съвест са строги и всепоглъщащи. Това душевно състояние, преспито от мъжествен и строг лиризм, е предадено вярно и с усет от автора.

Но ето в цикъла „Шест стихотворения по поръчка на моята любима“ доста от работите са пострадали от тая предварително заета поза на „солидност“ и „авторитетност“, явно неуспялшена с необходимото жизнено съдържание. И вместо непосредствената душевна връзка между двама влюбени (та нали стиховете са написани в отговор на писмата на любимата!), повечето от стихотворенията са се обърнали в „солидни“, но безжизнени констатации и осведомявания. Така позата е пропъдила живото човешко чувство.

Интересно е, че в прозаичния текст на писмата, там, където изискванията на позата са отпаднали, има повече поезия, повече живот, отколкото в стихотворенията.

Когато Башев е верен на своето чувство, той създава живи, трепетни стихотворения като „Писмо“, за телефонния разговор между двама влюбени, в който по капризите на случая се вплитат десетки други делови телефонни разговори. Или — „Кестен на тротоара“, в което „малкото зелено чудо“ на израсналия в града, на тротоара кестен е преживяно като символ на облагородяващата красота. Или — „Вечер на мълчанието“ с тънката си и нежна поетическа атмосфера. . .

Не знам по силата на какво внушение или самовнушение Л. Левчев и Вл. Башев неведнъж са декларирали своята програмна привързаност към интелектуализма в поезията. Струва ми се, че тук има някакво недоразумение, някаква творческа абстрация.

Не съм склонен ни най-малко да отричам правото на съществуване и на такъв род поезия, в която мисълта, интелекта играе доминираща, определяща роля.

Далеч съм също така и от мисълта да преча на младите автори да бъдат поети-интелектуалисти.

Въпросът е в това — отговаря ли поетическият интелектуализъм на тяхната творческа природа, дава ли простор на творческите им заложби.

Не бих желал в отговора на тоя въпрос да си служа със застинали в своята категоричност, безапелационни оценки. Ще посоча само, че най-добрите стихотворения и на Левчев, и на Башев, написани досега, стоят извън чертата на интелектуалистичната поезия. Не с поезията на мисълта, а преди всичко с напора на едни млади и силни чувства, които, разбира се, не са лишени от поетическа мисъл, ни импонираат хубавите работи на Левчев. Нека си спомним неговите стихове за смъртта на Либкнехт или за кастилската кама. И новата му книга с най-случливите си произведения, които посочих, не изменя, а още повече подчертава това положение.

Владимир Башев като че ли е по-склонен към поетически размисъл. Но и тук, ако се вгледаме по-добре, ще видим, че хубавото и убеждаващото е постигнато преди всичко, когато е даден път на непосредственото и пулсиращо чувство.

Нека, въпреки, младите автори пишат така, както смятат за добре. Стига да пишат добре. Стига само да не смятат за интелектуална поезия ония свои стихотворения, в които умозрителността, външната поза, драпирана с измамни поетизми, е изместила или по-точно заместила липсващото поетическо преживяване, органиката на живите мисли и чувства.

Тоя въпрос е не по-малко актуален и за Петър Караангов, колкото и различен да е той по своята поетическа насоченост в сравнение с Левчев и Башев.

Скромност, съдържаност на тона и чистота на поетическото виждане има в добрите стихове на Караангов. Поетът изявява отношението си към живота в дъсира с природата, с нейната обновяваща сила, която носи за него много красота и възвисяващо благородство. Природата е на преден план и тогава, когато авторът ни говори за хората, за техния всекидневен живот. И тя се чувства не само като декор, но и пречупена през чистия и поетичен поглед на автора („Ненаписана повест“, „Приказка“ и др.).

За съжаление обаче наред с хубавите си страни сборката „Сезоните и нашата улица“ съдържа и доста стихотворения, написани еднообразно, с бедна и твърде обща художествена идея, вътрешно малокръвни и страдащи от външна описателност („Нашето начало“ „Щастие“ и др.). Това са работи с твърде нестабилен и аморфен поетически замисъл, в които трудно може да се открие кристализацията на поетическото преживяване. Атрофиране, избледняване на поетическото преживяване личи дори и в поемата „Сезоните и нашата улица“. В сърцевината на тая поема,

в образите на хората от улицата, за които ни говори авторът, можеше да има повече художествена кръв, можеше по-осезателно и ярко да се прояви духът и съдържанието на нашето време.

Необходимо е П. Караангов да отблъсне пристъпите на повърхностния лиризм в стиховете си.

*

През миналата година редица автори издадоха първите си книги. Тия книги се нуждаят от подробно и аргументирано разглеждане, което тук не може да бъде направено. Ще се سرا само на книгите „Сатири“ от Константин Павлов и „Часове“ от Стефан Цанев, защото ми се струва, че те носят сравнително най-голям творчески заряд.

Един млад сатирик ни поднася първата си книга. В нея веднага прави впечатление остро изявения сатиричен темперамент на автора. К. Павлов се отличава със страстната си, бих казал, зла непримиримост към проявите на еснафщината, рутината и егоизма в живота. Нескрито презрение и ненавист, стигаща до болка, предизвикват тия прояви в неговата чувствителна душа. Оттук и сатирическото напрежение, високият градус на температурата в сборката. Оттук и гъстите бои на четката, драстичната, пълна със сарказъм образност, с която често си служи младият поет.

Всяка далновидна, умна и жизнена сатирична творба бичува лошото и грозното в живота от гледището на един положителен естетически идеал, с оглед на възтържествуване на правдата и красотата. Позитивните позиции на К. Павлов обаче не са много солидни. В тях има силни елементи на индивидуализъм и абстрактна етичност в отношението към живота, а оттук и към задачите на сатирата. Върху това младият автор е нужно сериозно да помисли. В неговите талантливо написани сатири ние трябва да виждаме не самотният и душевно изолиран изобличител, който разчита единствено на своята собствена нравствена сила и благородство, а борецът срещу злото и назадничавото, опрян на здравите, определящи прогресивното развитие на живота творчески сили.

В стихосборката „Часове“ от Стефан Цанев има много незрялост и младежки наивитет в представите за живота. Срещат се стихотворения, в които дълбокият драматизъм на преживяванията е заменен от литературната поза, в които правдата на чувствата е изместена от „интересния“ поетически грим на автора. Лирическият герой на тия стихове е уж обременен от мъчителни противоречия, от сложни душевни състояния, но всъщност тия състояния не са разкрити убедително.

В сборката на Цанев обаче има и стихотворения, в които копнежът по чистота и честност в отношенията между хората, душевната наранимост на автора от фалша, който все още съществува в тия отношения, прозвучават, макар и недостатъчно зряло, но несъмнено младежки чисто, убедено и искрено. Прозвучават в талантливо написани стихове.

Най-добре за поетическите заложби на Цанев говори неговата поема „Градът на слънцето“. Това произведение е написано явно от автор, който възприема поетически действителността и се стреми да я отразява поетически. Очевидно за творческото виждане на младия автор са особено близки проявите на скромния, всекидневен мъжествен героизъм, характерен за нашето време, героизъм, чужд на всяка показност, парадност и себеизтъкване. И това е хубаво. Лошото е, когато творческата близост към такъв вид героизъм, към такава поезия на живота ст

израждат в подценяване и невнимание към чертите на съзнателност и на идейна наситеност в облика на нашите съвременници—строители на социализма. А такава съществена слабост младият автор е допуснал в поемата си и това е накарвало нейния вътрешен патос, обеднило е поезията в нея.

Бих пожелал новите стъпки на Стефан Цанев в търсене на поезията да означават за него и едно по-зряло отношение към живота.

★

Социалистическият реализъм разкрива най-голям простор за творческата инициатива на поетите. Инициативна поезия — това означава преди всичко жизнена, заредена с творчески сили, с творческо дързновение поезия, поезия, която търси и постига, която не си затваря очите пред своите недостатъци и умее да ги преодолява, която не се страхува да бъде недоволна от завоюваното, която си поставя нови, пораснали задачи и се справя с тях.

Едно от най-хубавите качества на днешната ни поезия, при всичките ѝ недостатъци, е именно нейната творческа инициативност.

И тъкмо сега, в условията на това радостно оживяване, на тоя подем на поетическата ни мисъл, особено важен и належащ става проблемът за разгръщане на творческата инициативност на всички наши поети, за движението напред на всеки наш талантлив и можещ поет. Ние не бива да си затваряме очите пред печалното обстоятелство, че някои наши изявени и опитни поети, с несъмнен принос за поезията ни, вече системно пишат под равнището, значително под равнището на своите способности, не проявяват достойна за таланта им творческа инициативност, тъпчат на едно място или изостават в стиховете си.

Голямата лирична животопис „Васил Левски“ от Ламар (всъщност това е опит за биографичен роман в стихове) е колкото красноречиво, толкова и неприятно доказателство на тая мисъл.

Едва ли има българин, който да не се е вълнувал най-дълбоко, бих казал, поживено от биографията и подвига на Васил Левски. Това име за нас е влязло в светия светих на националното ни съзнание. Неговият живот, пълен с драматизъм и героична светлина, трепти незабравимо в паметта на народа ни.

И затова ние не можем да простим творческото равнодушие, вътрешната студенина и занаятчийския подход, с които Ламар е написал своя „роман“. Това всъщност е една пясъчна пустиня, в която са изчезнали както вълнуващата историческа и жизнена правда в образа на Васил Левски, така и оригиналните черти в поезията на автора. Най-напрегнатите и неповторими мигове от живота на Левски са описани (именно описани, а не творчески разкрити!) вяло и повърхностно. Нека разтворим всеки учебник по история на България и ще видим колко потенциална поезия блика от редовете, посветени на великия син на народа ни. А ето пред нас е едно произведение, написано от поет, едно произведение, което сам авторът е определил като лирическа животопис, но в което тъкмо поезията е изчезнала.

Маяковски, когато е писал поемата си „Ленин“, преди всичко се е пазил от простото преразказване на биографическите факти. И с това е бил верен на поезията.

Ламар, когато е писал своя „роман“, е бил почти изцяло в плен на простото, поетически елементарно преразказване на биографическите факти. И с това е изневерил на поезията.

Нейното място е заето от спънатия, сънлив, лишен от вътрешна динамика разказ, от безконечните, примитивно и еднообразно изградени разговори, от безжизнените описания на обстановката. Дори и познатата ни живописна сила на Ламаровия изобразителен талант, на която така сме се радвали в някои негови творби от миналото, особено в поемата му „Мирни размирни години“, тук е химически изчистена.

Нито образът на Левски, нито образите на останалите действащи лица, като Ангел Кънчев, Димитър Общи, поп Кръстю и др. са постигнати от автора в лирически или в сюжетен план.

Явна е капитулацията на поета пред трудната задача. Вместо да се вдъхнови от тая задача и да мобилизира всичките си творчески сили, за да създаде произведение, достойно за голямата тема, за образа на Левски, Ламар е тръгнал по пътя на нетворческото, лековато писане и с това не е изгълбил своя дълг на поет.

А достойният път за Ламар е пътят на зрялото, задълбочено, окрилено от високи помисли и насочено към големи завоевания творчество, което да отговаря на неговия талант, опит и заслуги към поезията ни.

Изненада и разочарование буди и книгата „Несбъдната среща“ от Давид Овадия. Познавам хубавите и слаби страни в творчеството на Овадия, но не съм предполагал, че хубавото така ще се изпари и че лошото ще се прояви така „щедро“ и на такава разширена основа. При това стиховете в тая книга са посветени на падналите в антифашистката борба другари и познати на поета. Можеше да се очаква, че това обстоятелство ще отключи извора на вдъхновението, на поетическото вълнение, на стремежа да се напишат силни и ярки творби. За жалост, това не е станало. В стиховете си Овадия не е успял да установи поетически контакт с живите образи на своите герои и затова не е съумял да ни внуши със средствата на лириката тия образи и на нас, читателите. Затова и неговият разказ за съдбата на отделните герои е така външно-констативен и невълнуващ.

И още нещо искам да изтъкна във връзка с нашата несбъднала среща с героите на тази книга. Днес, толкова години след времето на антифашистката борба, след като тя бе така нашироко отразена в литературата ни, вече не трябва да се задоволяваме с познатите художествени решения, не трябва да се върви по прокараните коловози. Нужно е тая постоянна тема на литературата ни да се види по новому, от дистанцията на изминалото време, да се потърсят нови, свежи и оригинални художествени осмисляния, в които да се разкриват нови страни и аспекти на темата и заедно с това да личи, че тя се разработва днес, а не да кажем преди 10 години.

Там, където е било необходимо да се издигне до една обогатяваща творческа инициатива, Д. Овадия е проявил поетическа инертност, задоволил се е с познатото и лесното и затова е стигнал до неуспеха.

Не е възможно да се създава съвременна по съдържание и по форма поезия, ако душевността на лирическият герой не е нова и съвременна.

Очевидна е емоционалната наситеност в стихосбирката „Звезди под облаците“ от Крум Пенев. Равнодушието и сухотата никога не са били гости в неговата поезия. В душевността на лирическият му герой обаче все още има елементи на една стара емоционалност, на едно старо светосещане, което е в противоречие с атмосферата на днешното време. Тия

елементи личат особено осезателно в любовната лирика, поместена в книгата. Те са неделимо свързани с елементите на старата поетическа форма, с елементите на една несъвременна поетическа образност, които все още правят впечатление в не малко стихове на Крум Пенев.

Неведнъж е било изтъквано, че Божидар Божилов е поет с ярка способност лирически да се превъплъщава, да се вживява проникновено в емоционалната атмосфера на различни лирически обстоятелства. И това му позволява да работи в един сравнително широк тематически регистър. Неведнъж също така се е изтъквало, че тая способност се изразжда в поетическо лекомислие и творческа несериозност, когато досегът на поета с темите е незадълбочен. В такива случаи заразителната му емоционалност изчезва и на нейно място остават само няколко цветни поетически тапети, с които авторът напразно се опитва да скрие бедността и сухостта на своя замисъл.

За това впрочем ни говорят и неговите „Исторически поеми“. Сред тях има работи като „Тракийска нощ“, написани с ярко лирическо превъплъщение, с чувства за историческа атмосфера и с хубава поетическа мисъл, която неусетно, с баладична лекота ни пренася сред образите и мотивите, нарисувани върху стените на тракийската гробница, и сякаш оживява пред нас времето, когато са били създадени.

Но в повечето от поемите тъкмо това поетическо проникновение се е загубило в пясъка на външната поетизация и квалифицираното стихоплетство. И затова общото равнище на тая книга, особено като се има предвид поетическото дарование и творческия опит на автора, не може да ни задоволи.

Поезията ни не би могла да върви напред, да расте и се обогатява, ако не притежава богатство от поетически форми, които да помагат за разностранното разкриване на богатството и многообразието на действителността. Място в днешната ни поезия имат както строго-реалистичните форми на изображение, така и поетически условните форми, стига тяхната условност да е реалистическа, а не декадентска условност, стига тя да се ражда и да е свързана с новото съдържание на живота ни.

Иван Радоев е написал своята „Баладична поема“ във формата на поетическата алегория, на поетическото иносказание. Той е изградил образите на своите герои сред един условен декор и това, разбира се, е негово поетическо право. Алегоризмът дава ценни възможности за особено, поетическо пресъздаване на живота, които не бива да се подценяват. Ценното тук се състои в това, че се получава свобода на действието, че авторът е освободен от задължението да спира вниманието си върху второстепенното и незначителното и може да се всредоточи върху главното, разкривайки го чрез увеличителното стъкло на поетическата условност. Тук само на пръв поглед имаме несъвременна действителност в изображението. Несъвременността и условността в декорите и обстановката са всъщност форма за по-акцентираното и съгъстено постигане на съвременната действителност в жизнената проблематика на произведенията, в отношенията на техните герои. Не е случайно, че използвайки жанра на алегорията, в световната литература редица прогресивни писатели създадоха произведения с остро съвременен, публицистично-граждански характер. Нека не забравяме и примерът на Горки с „Песен за Буревестника“ и „Сърцето на Данко“.

Слабостта в поемата на Иван Радоев се състои в недостатъчната ѝ, далечна и бледа връзка с духа на нашата съвременност, в абстрактността

на идейния и творчески замисъл на автора. Би било погрешно да се иска от Иван Радоев на всяка цена да напише граждански заострено произведение с публицистически характер. Неговата задача е била друга — да ни разкаже една любовна история. Но в лирическата тъкан на поемата, в образите на капитана, на неговата жена и на „тоя, който трябва да бъде удавник“, в отношенията на тия герои Радоев не е обобщил необходимото съвременно жизнено съдържание. Затова и поемата е останала твърде отвлечена в емоционално-нравствената си атмосфера, неизбистрена, смътна, лишена от нужните идейни и художествени акценти.

Не е полезно за правилното и пълнокрълвно развитие на поезията ни и обстоятелството, че някои поети и то от по-младите, след като издадат една-две стихосбирки, стигат твърде бързо тавана на творческите си постижения и започват да се въртят в омагьосания кръг на поетическата тавтология, на самоповтарянето.

Ако прочетем примерно стихосбирките „Кладенец на птиците“ от Станка Пенчева или „Неделно слънце“ от Николай Зидаров, без да познаваме досегашното творчество на тия поети, навярно ще ни харесат. И нищо тревожно не бихме забелязали. Тревогата ще дойде, когато свържем тия книги с предишното творчество на авторите им и видим, че тук единството на творчеството е преминало нежелателно в еднообразие на творчеството.

Разбира се, развитието не на всеки поет става чрез резки скокове. Има поети, които се придвижват по-плавно и по-равномерно. Но и в единия, и в другия случай е нужно творческо обновяване, без което няма движение напред.

★

Напоследък все по-често се говори за спита на нашата революционна поезия от миналото, специално за творчеството на Христо Смирненски и Никола Вапцаров.

Тия полезни творчески разговори е нужно занапред да се задълбочават и разширяват, да се свързват още по-непосредствено с опита и задачите на нашия днешен поетически фронт.

Някои другари обаче допускат с нищо неосправдано противопоставяне между двамата виликани на революционната ни поезия, противопоставяне, което е теоретически несъстоятелно и практически вредно. Съществува например схващането, че творческото дело на Христо Смирненски е остаряло, че то вече не отговаря на духа на нашата съвременност и на днешното състояние на поезията ни.

Безспорно, всички поети, в това число и най-великите и гениални поети, остаряват в някои моменти от творчеството си. В поетически отразената жизнена правда, и в начините, по които се отразява тя в поезията, винаги се съдържат и временни, преходни елементи, които отпадат и се преодоляват от художественото развитие на човечеството.

В тоя смисъл и в творчеството на Христо Смирненски, в неговата поетика са налице остарели страни и черти (елементите на една стара, навеяна от символизма поетическа форма), оставени назад от развитието на поезията ни.

Но основното творческо ядро на неговата поезия е живо, в никакъв случай не е остаряло. Не е остаряло, защото е отразило по един високоталантлив поетически начин от най-прогресивните позиции на своето

време, от позициите на комунистическата идейност, правдата на живота, правдата на устремения напред, нетърпящ веригите революционен човешки порив.

Напълно естествено е обстоятелството, че някои наши днешни поети имат предпочитания към поетическата стилистика на Никола Вапцаров, следват нейния път и я развиват в своето творчество. Напълно естествено и закономерно е и това, че други наши поети се учат от поетическата стилистика на Христо Смирненски. Поетическата стилистика на Вапцаров е по-натурална, формите, с които той си служи, са по-близки до формите на живота в неговото естествено течение. А поетическата стилистика на Смирненски има подчертано хиперболично-символен характер. Тя си служи с такива поетически средства, които са незаменяемо, остареещо и мощно оръжие в арсенала на поезията. Нашата съвременна поезия може само да спечели, ако тая страна от традицията на Христо Смирненски се развива и обогатява с по-голяма сила и творческа смелост.

Разбира се, едни поети могат да се учат от поетическата стилистика на Вапцаров, други — от поетическата стилистика на Смирненски, а трети в това отношение да вървят по съвършено различни пътища. Но всички наши днешни поети трябва да се учат еднакво от идейно-творческите основи в поезията на Смирненски и Вапцаров, от творческия им метод, от отношението им към живота, от техните идейни и поетически позиции, да се стремят да стоят здраво на тия позиции, да ги развиват и укрепват, защото това са позициите на нашата съвременна литература, без които тя не би могла да съществува.

★

Въпреки отделните прояви на застой, въпреки допусканияте слабости, нашата днешна поезия е в явен подем. Все по-прииждащи и очевидни са успехите ѝ през последните години и специално през 1960 г. Свеж попътен вятър е изопнал платната на не едно поетическо вдъхновение, устремил е творческите търсения към нови хоризонти, към нови брегове.

Поезията ни укрепва своите завоевания, става по-жизнена, по-зряла, по-вдъхновена и по-съвременна. Нейното настъпление се разгъва и засилва. При това настъпление в главното — към вълнуващата и неподправена правда на нашата съвременност.

В речта си пред писателите през 1958 г. другарят Тодор Живков, разяснявайки значението и смисъла на партийния призив „Повече между народа, по-близо до живота!“, насочи вниманието ни към главния фронт на нашата действителност, там, където преди всичко ще бъдат съсредоточени усилията, цялата дейност, творческата енергия и инициатива на партията, на целия наш народ, там, където са дълбоките корени и източници на патоса на социалистическото строителство в страната ни, там, където ще бъдат и нашите трудности, където ще се зараждат и противоречията на нашето развитие напред.

Тоя главен фронт на живота ни, през призмата на изграждащата се социалистическа душевност у хората, трябва все повече да става основен фронт и на съвременната ни поезия.

У нас все по-често се появяват такъв род поетически творби, които човекът от нашите дни може да вземе, за да потърси в тях душевно вещ отговор на своите вълнения и питання, творби, които съдържат за

него незабравими уроци по живот, които го обогатяват и издигат социалистическата култура на мислите и чувствата му, които могат да му помогнат да намери брод в своята драма, да разсеят скръбта му, да осмислят радостите и празниците му, да дадат криле на неговите пориви. Накратко — да му помогнат да стане истински съвременник по своята душевност.

Нашата поезия все повече става психологически и граждански по-вгълбена и по-дълбока.

Нужно е обаче тя — оттърсвайки се от някои слабости, проявявани доскоро, да стане и граждански по-активна, по-оперативна, ако щете. Страстното и своевременно откликване на общественно-политическите събития, които разтърсват света и вълнуват човечеството, тая високо благородна и свещена традиция на революционната ни поезия трябва отново да се прояви с пълната си сила. Ние няма да имаме право да говорим за истинско възмъжаване на поезията ни, ако тая нейна страна не се изяви както трябва, пълноценно и във въоръжение. Когато днес в цялостното отношение на поезията към действителността се преодоляват редица спъващи ни доскоро недостатъци, съществува пълна възможност да се създава ярка, публицистически-огнена, страстна и актуална политическа лирика, чужда на кухата декларативност и безжизнената риторика, лирика, намерила верния и пряк път към сърцата на милионния читател. Осъществяването на тая задача е неотложен граждански и творчески дълг на поетите ни.

Нека огънят от всички бастиони на днешната ни поезия да не отслабва, а да се засилва, нека салютира раждането и развитието на новия ни живот, на света на новите човешки отношения и преживявания, и нека поражява всичко, което спъва това развитие